

חגיגה יז. (משנה) עד יח. (סוף העמוד)

ביאורים

הרב ראובן מרגליות (בספרו 'מחקרים בדרכי התלמוד וחידותיו') הקדיש מחקר מיוחד לסוגים שונים של טעויות שנוצרו בתקופות שונות בעקבות ראשי-תיבות וקיצורים. בסוגייתנו ישנה דוגמא לאחד הסוגים – התלבטות של חכמי התלמוד בפיענוח ראשי תבות בברייתא שלפניהם: בברייתא נאמר: "ויר"ט של עצרת". - הגמרא בהתחלה חשבה שהכוונה היא ליום טוב של עצרת, אך אח"כ הסיקה שהכוונה היא ליום טבות, ולאחר מכן הסיקה שהכוונה היא לימי טבות.

משנה

יום-טוב רגיל

עולות – ב"ש: לא מקריבים. שלמים – ב"ש: מקריבים אך לא סומכים. ב"ה: מקריבים וסומכים. ב"ה: מקריבים וסומכים.

שבועות שחל ביום שישי:

עולות – ב"ש: לא מקריבים (אלא לאחר שבת). ב"ה: מקריבים וסומכים (ביר"ט).

שבועות שחל בשבת:

עולות ושלמים: לא מקריבים ביר"ט (אלא רק לאחר שבת).

וכדי שלא יטעו לחשוב ששבועות חל ביום א': הכהן הגדול לא מתלבש בבגדים נאים, ויום זה מותר בהספד ותענית.

המשנה חזרה על המח' ללמד ש:

המח' היא עקרונית (גם כשאפשר להקריב כבר למחרת יר"ט וגם כשאפשר להקריב רק לאחר יומיים).

למרות שאם שבועות חל בשאר ימות השבוע - היום שלאחריו אסור בהספד.

המקור לכך שלשבועות יש שבעה ימי תשלומין

ר' אושעיא:

"*דחג השבועות ודחג השבועות ודחג השבועות*"
כפי שלפסח יש תשלומין 7 ימים - כך גם לשבועות.

מהמקור של ר' אושעיא לומדים את מספר ימי התשלומין.

מהמקור של ראב"י לומדים שימי התשלומין של שבועות מותרים בעשיית מלאכה.

ר"א בן יעקב:

בסמיכות לפרשיית שבועות ("וקראתם") מופיע "ואקריבם", אבל - בשבועות אסור לקצור, מכאן - שיש יום אחר שנקרא שבועות ומותר לקצור בו. מכאן - שיש לשבועות תשלומין.

ריש לקיש:

"*דחג הקציר*" – שבועות זהו החג שבו חוגגים וקוצרים, אבל - בשבועות אסור לקצור, מכאן - שיש יום אחר שנקרא שבועות ומותר לקצור בו. מכאן - שיש לשבועות תשלומין.

דחיה: כוונת הפסוק היא לתאר את זמן החג (חג הבא בזמן קצירה), ולא לתאר את מעשי החג (שקוצרים בו).

הוכחה: "חג האסיף" הוא ודאי רק תיאור זמן, שהרי אסור לעשות מלאכה אף בחוה"מ.

המקור לאיסור מלאכה בחול המועד

רבי יאשיה:

במקום לפסק את הפסוק לפי טעמי המקרא: "את חט המצות תשמור, שבצת ימיט תאכל מצות".
 יש לפסקו כך: "את חט המצות תשמור שבצת ימיט, תאכל מצות".

רבי יונתן:

קל וחומר מיו"ט ראשון ואחרון.
 (מה אלו שאין קדושה לפניהם ולאחריהם - אסורים בעשיית מלאכה, ק"ו לימי חוה"מ שיש קדושה לפניהם ולאחריהם- שיהיו אסורים)

ר' יוסי הגלילי:

במקום לפסק את הפסוק לפי טעמי המקרא: "כף מלאכת צבודה לא תעש, שבצת ימיט תקריבו אשה לה".
 יש לפסקו כך: "כף מלאכת צבודה לא תעש שבצת ימיט, תקריבו אשה לה".

ר' עקיבא:

"אלה מוצדי ה' מקראי קודש" - מקרא קודש זהו יום האסור במלאכה.
 מכאן שבנוסף ליו"ט ראשון ואחרון (שבהם כבר נאמר "שבתון") יש ימים נוספים שאסורים במלאכה.

ברייתא אנונימית:

"שת ימיט תאכל מצות ומוט הסיצי צרת" - מה שביעי עצור ממלאכה, כך גם 6 ימי חוה"מ.
 אך רק ממלאכות מסוימות (ולא מכל מלאכה כמו היום השביעי - 'השביעי') ע"פ הכרעת חכמים.

אין לפרוך ק"ו זה מימות החול ומר"ח שהרי חוה"מ שונה מהם בכך שהוא קרוי מקראי.

חגיגה יח: (משנה) עד יט: (ש 2 מהסוף)

ביאורים

טומאת מדרס: הזב הוא אב הטומאה ואם הוא נוגע (או נושא או מסיט) בכלים או באנשים הם נהיים ראשונים לטומאה. חריגה לכך היא טומאת המדרס. אם זב ישב או שכב על כלי (המיועד לכך), הכלי נהיה אב הטומאה בעצמו. (הדרך השכיחה לטומאת מדרס היא ישיבה או שכבה, אבל גם אם הזב עמד או נתלה או נשען על הכלי - הכלי נטמא טומאת מדרס)

משנה

רמת הטהרה הנדרשת

לפני אכילת חולין (רק לחם): נטילת ידים (ולפירות לא צריך נטילה).
לפני אכילת מעשר (גם פירות): נטילת ידים (גם לפירות).
לפני נגיעה בתרומה: נטילת ידים.
לפני נגיעה בבשר קודש: הטבלת ידים במקווה.
לפני נגיעה במי חטאת: אם נטמאו ידיו בטומאה דרבנן, צריך טבילה כל הגוף.

בניגוד לר"מ הסובר שמעשר זהה לחולין.

בניגוד לר"מ הסובר שמעשר זהה לחולין (ולכן הוזכרה טבילה למעשר).

חולין ← מעשר שני ← תרומה ← בשר קודש ← מי חטאת

הטובל לשם דבר קל: טבילתו לא מועילה לחמור ממנו.
הטובל לשם דבר החמור: טבילתו מועילה לקל ממנו.
הטובל ללא שום כוונה: טבילתו מועילה רק לחולין (ע"פ הגמרא).

כיוון שלחולין אין צורך בכוונה.

מניין שאין צריך כוונה בחולין?
 במשנה במכשירין נאמר שאם הכניס את ידיו לאמת המים כדי ליטול פירות שנפלו לשם - נטהרו ידיו.

כר"מ הסובר שמעשר זהה לחולין (ולכן לא הוזכרו אוכלי מעשר בטהרה).

ראב"א גרס במשנה גם מדרגה של אוכלי מעשר - ולפיו גם סוף המשנה בניגוד לר"מ.

עם הארץ (לא מקפיד על טהרה) ← פרושין (אוכלי חולין בטהרה) ← תרומה ← בשר קודש ← מי חטאת

בגדים של מי שדרגת טהרתו נמוכה:
 טמאים מדרס עבור מי שדרגת טהרתו גבוהה.

מי סובר שכשרגלו במים נחשב מחובר למקוה לעניין דרבנן?
 ר' פדת ורב"א (א'): רק ר"י שלהלן.
 רב"א (ב'): אף חכמים שלהלן.

טבל ללא כוונה:
 יכול להתכוון לטהרה חמורה - אפילו לאחר שעלה לגמרי מהטבילה.

טבל בכוונה לטהרה קלה:
 יכול להתכוון לטהרה חמורה - רק אם רגלו עדיין במים.

אדם שרגלו במקווה

המים שעל גופו - האם 'יורדים' ומצטרפים למקווה?

חכמים: אינם מצטרפים למקווה.

ר"י (ור"מ): מצטרפים. (גוד אחית' - הורד את המים)

באיזה מקרה המחלוקת?

רב"א (א'): כשטובל לטומאה דרבנן. (אבל לטומאה מהתורה, כולם מודים שלא מצטרפים)

רב"א (ב'): כשטובל לטומאה מהתורה. (אבל לטומאה מדרבנן, כולם מודים שמצטרפים)

המים שבמקווה - האם 'עולים' ומצטרפים למים שבראשו?

ר"י: אינם מצטרפים ואין מטבילים במים שבראשו.

ר"מ: מצטרפים ומטבילים בהם מחטים. (גוד אסיק' - העלה את המים)

חגיגה יט: (ש2 מהסוף) עד כ: (סוף הפרק)

ביאורים

איסור טומאה - מפשט הכתובים משמע שאסור להיטמא ('בנבלתם לא תגעו טמאים הם לכם'). חז"ל הבינו שהאיסור תקף רק לתחום הקודש. הרמב"ם קבע במפורש 'כל הכתוב בתורה ופסוקי קבלה מהלכות הטומאה והטהרות אינו אלא לצניין מקדש וקדש ותרומות ומצרכי קדש'.

הבעיה של טומאה משמעותית רק לענייני קדושה אבל סתם כך אין שום בעיה שאדם ייטמא. לאור זאת פסק הרמב"ם שדין בנבלתם לא תגעו תקף רק לרגל. ברגל (שהוא נחשב קודש) יש מצוה להטהר ולכן אין לגעת בטומאה. (להרחבה - הכוזרי מאמר שלישי פסקה מח, שיעורי הרב ליכטינשטיין על טהרות 9-14)

לפי זה אלו שנהגו לאכול את פירות החולין שלהם בטהרה עשו זאת כנראה כדי לדאוג שיהיו רגילים לשמור על טהרה וכך לא יטמאו את התרומה או הקודש. זוהי כנראה הסיבה לכך שהיו כאלו ששמרו חולין על טהרת הקודש. (אפשרות אחרת היא להסביר שהם רצו להרחיב את הקדושה של התרומה והקודשים גם לחולין ולכן היו מחוייבים לא להיטמא)

חולין שנעשו על טהרת הקודש - מה דעת המשנה בעניינם?

ניסיון הוכחה שנכשל:

המשנה לא ציינה דרגה מיוחדת לאוכלי חולין על טהרת הקודש, משמע שמעמדם כקודש.

דחיה:

גם אם הם אינם נחשבים כקודש לא צריך לפרט להם דרגה מיוחדת. אם מעמדם כתרומה (כדעת ראב"צ) - הם נכללים בתרומה. אם מעמדם כחולין (כדעת חכמים) - הם נכללים בחולין.

הוכחה:

יב"ג אכל חולין על טהרת הקודש - המשנה קבעה שבגדיו טמאים למי חטאת - אבל הם טהורים לקודש. משמע שמעמדם כקודש.

הכל הולך לפי כוונת השמירה:
אם בליבו לשומרו - טהור.
אם אין בליבו לשמורו - טמא.

במקרים אלו היה היסח דעת והבגד טמא:

ר' יונתן בן אלעזר: נפל לו בגד וביקש מחברו שיביאו לו. (חזקה שאין אדם משמר מטומאה מה שביד חברו והסיח דעתו מבגדו).

ר' יונתן בן עמרם: לבש בטעות בגד שבת במקום בגד יום חול. (הסיח דעתו משמירה מעולה יותר שרגיל לשמור בה בגדי שבת)

ר"ע (לפי עדות ראב"צ): נשים שבגדיהם התחלפו. כל אחת חושבת שחברתה היא עם הארץ ולכן הסיחה דעתה מלשמור על בגדיה של חברתה בטהרה.

חגיגה כ: (תחילת הפרק) עד כב: (17 שורות מלמטה)

ביאורים

מחוסר כיפורים: ארבעה מחוסרי כפרה הם: הזב, הזבה, היולדת והמצורע. כל אחד מהם, אף על פי שטבל וטהר מטומאתו, עדיין לא נגמרה טהרתו. עליו להביא קרבן למחרת הטבילה; ועד שלא יביא את הקרבן אסור לו לאכול קדשים ולהיכנס לעזרת ישראל. בפרק הזמן שבין הטבילה להבאת הקרבן הוא נקרא "מחוסר כפרה".

משנה

חומרות שהחמירו בקודש

מקומות שיש בהם חשש תורה (והחמירו בהם וגם בחולין שנעשו על טהרת הקודש)

(1) הטבלת כלי טמא בתוך כלי	(לקודש - אסור,	לתרומה - מותר)
(2) נטמא חלק צדדי של כלי	(בקודש - כל הכלי טמא,	בתרומה - רק מה שנטמא טמא)
(3) נשיאת כלי טמא מדרס יחד עם אוכל	(קודש - אסור לשאת יחד קודש ומדרס,	תרומה - מותר לשאת)
(4) בגדים של אוכלי תרומה	(לקודש - טמאים מדרס,	לתרומה - טהורים)
(5) התרת קשרים וניגוב לפני טבילה	(בקודש - נדרשים,	בתרומה - אינם נדרשים)
(6) כלי שנגמרה עשייתו בטהרה	(לקודש - צריך טבילה,	לתרומה - לא צריך)

מקומות שיש בהם חשש דרבנן (והחמירו רק בקודש אך לא בחולין שנעשו על טהרת הקודש)

(1) נטמא חתיכה שנמצאת בכלי עם חתיכות נוספות	(חתיכות קודש - טמאות,	חתיכות תרומה - טהורות)
(2) דרגת הטומאה המקסימלית	(לקודש - רביעי,	תרומה - שלישי)
(3) נטמא ידו אחת (בטומאה דרבנן)	(לקודש - שתי ידיו טמאות,	לתרומה - רק היד שנטמאה הטמאה)
(4) אוכל שלא הוכשר לקבל טומאה	(קודש - אסור לאכלו בידיים טמאות,	תרומה - מותר לאוכלה בידיים טמאות)
(5) אונן ומחוסר כיפורים	(קודש - אסורים לאכול,	תרומה - מותרים לאכול)

ציטוט מהמשנה

הטבלת כלי טמא בתוך כלי (לקודש - אסור, לתרומה - מותר)

טעם האיסור בקודש:

ר"א וא"ש: חציצה (הכלי הפנימי נצמד לחיצוני).
רבא ות"ק: שמא יטביל בכלי שפיו קטן (ואז תוכו לא נחשב מחובר למקווה)

נפ"מ בין הטעמים: סוג כלי שפיו תמיד רחב (ר"א וא"ש: אסור, רבא ות"ק: מותר).

מדוע בתרומה לא אסרו?

- תלמיד חכם: מטביל כראוי (ולא יבוא לידי תקלה).
- מעם הארץ (שלא מטביל כראוי): ממילא לא מקבלים כלי ללא הטבלה.

אבל כלי קודש חייבים לקבל מעם הארץ - אחרת יוצר פירוד בעם ישראל.

המשנה בעדויות

כלי חרס טהור הסגור היטב (צמיד פתיל) - הנמצא באוהל המת

ב"ה: כל מה שבתוכו טהור (כיוון שהוא חוצץ בפני הטומאה).

ב"ש: רק אוכלים משקים וכלי חרס שבתוכו טהורים (אבל כלים שאינם מחרס טמאים) מלהיטמא.

הראשונים נחלקו האם
דין זה הוא אף בכלי
חרס של חבר
(גזירה משום כלי חרס
של עם הארץ).

טעמם של ב"ש:

למרות שעם הארץ חושב שכליו טהורים - הם באמת טמאים (לכן כליו ה'טהורים' אינם חוצצים מפני הטומאה וכל מה שבתוכם טמא)

אבל: ב"ש ידעו שאם נטמא את מה שבתוכו עם הארץ 'צפצף' עלינו

לכן: על דברים שחבר לא שואל מעם הארץ - הם אמרו שהם טהורים (הם באמת טמאים אבל עם הארץ ממילא לא יקשיב לנו)
על דברים שחבר שואל מעם הארץ - הם אמרו שהם טמאים.

אמנם כששואלים כלים מעם הארץ
מטבילים אותם אבל זה רק לטומאה
רגילה ולא לטומאת מת.

מתי עם הארץ עצמו כן נאמן על הטבילה?

- בתחום הקודש (משום איבה).
- בטומאת מת.
- אביי: על טבילת גופו (אבל לא על כליו).
- רבא: כשמעיד שהטביל באופן שאין בו חשש כלל.

חגיגה כב: (17 שורות מלמטה) עד כד. (שורה 12)

ביאורים

טבול יום: על כל הטומאות שבתורה לא מספיקה טבילה בלבד. כשאדם טובל הוא אינו נטהר לגמרי, עליו לחכות עד לסוף היום (הערב שמש) ורק אז יטהר לגמרי (חוץ ממקרים חריגים של מחוסרי כפרה שמחכים גם להבאת הקרבן). בחלק מהטומאות שתיקנו חכמים הם לא תיקנו את דין הערב שמש ובהן כשהאדם טובל הוא נטמא מיד (וכך הוא המקרה של משנתינו במכין כלי בטהרה).

פרה אדומה: קרבן רגיל קרב בטהרה מלאה. בפרה אדומה לעומת זאת ישנן דינים חריגים ואחד מהם הוא שהיא כשרה גם ע"י טבול יום. משום הצדוקים שחלקו על דין זה הקפידו חכמים לטמא את הכהן כך שיהיה טבול יום. אבל מצד שני כדי שלא יזלזלו בעשיית הפרה היו מקפידים להשתמש רק בכלים שאינם מקבלים טומאה.

ציטוט מהמשנה

נטמא (בטומאה דרבנן) חלק צדדי של כלי:
לקודש (ולחולין שנעשו על טהרת הקודש) - כל הכלי טמא,
לתרומה - רק החלק שנטמא טמא.

אך כשנטמא החלק העיקרי של הכלי:
כל הכלי טמא אף לתרומה.

ציטוט מהמשנה

הנושא כלי שטמא מדרס
תרומה - מותר לו לשאת,
קודש - אסור לו לשאת (ואם נשא - מח' אמוראים האם טמא).

הטעם: משום מעשה שהיה באחד שחשב חבית יין וזרק את רצועת סנדלו טמא המדרס לחבית (כשיטת ר' חנניה בן עקביא שגוזר בדיוק באותם התנאים שאירע המעשה, ולא כחכמים)

הגמרא נשארה בספק במקרה שבו:
1. הסנדל טהור. (ר' רש"ש)
2. החבית סתומה.

ציטוט מהמשנה

כלי שנגמרה עשייתו בטהרה:
לפני שימוש לקודש - צריך טבילה, (אך לא הערב שמש)
לפני שימוש לתרומה - לא צריך טבילה.

הטעם: מדובר בכלי שעשה חבר, והחשש הוא שמא נטמא מרוק של עם הארץ (שניתז לפני גמר עשייתו ונשאר לח עד לאחר גמר עשייתו).

המשנה במסכת פרה

שפופרת שחתכה לשם שימוש באפר פרה:
ר"א: יטבילה. (מחשש שנטמאה מרוק של עם הארץ)
ר"י: יטמאה ורק אח"כ יטבילה.

היחס בין משנתינו (העוסקת בקודש) למשנה בפרה (העוסקת במי פרה)

דחיה: ההיכר הוא בכך שנתנו לשפופרת מעמד של טמא מת ביום השביעי.

לכאורה משמע שר"א סובר שבמקרה של קודש צריך הערב שמש ורק בפרה לא צריך,
אחרת - איזה היכר יש במקרה זה?

חכמים אמנם לא יצרו בפרה מודל חדש של טומאה או של קבלת טומאה, אך הם העניקו לכלי שראוי לקבל טומאה מעמד טומאה שקיים כבר במקום אחר.

ציטוט מהמשנה

אם נטמאה חתיכת אוכל אחת שבכלי:
בקודש: כל החתיכות שבכלי – טמאות.
בתרומה: רק החתיכה שנטמאה – טמאה.

תוקף הדין (בחתיכות קודש)
ר' יוחנן: מדרבנן. (מעדותו של ר"ע)
ר' חנין: מהתורה. ("כף אחת" – הכתוב עשה לכל מה שבכף אחת)

קושיה על ר' חנין:

מהמשנה בעדויות
משמע שתוקף הדין
הוא רק מדרבנן
(מעדותו של ר"ע)!

תירוץ:

המשנה בעדויות עוסקת במקרים
חריגים שבהם הדין הוא מדרבנן (שירי
מנחה שאינם צריכים לכלי, קטורת לבונה
וגחלים שהניחם על משטח ללא תוך)

חגיגה כד. (שורה 12) עד כד: (משנה)

ביאורים
 טומאת רביעי בקודש: מו"ר הרב ליכטנשטיין חידש שייתכן שטומאת רביעי בקודש אינה טומאה אלא פסלות. קודש שנגע בשילשי בקודש אסור לאוכלו (לא משום שעברה אליו טומאה אלא כיוון שכל מגע של קודש בטומאה פוסל את הקודש) הוא סמך את דבריו על הפסוק "והפסח אשר ידע בכף ארס לא יאכל". לא כתוב בפסוק שהבשר טמא אלא כתוב שהוא אסור באכילה.

ציטוט מהמשנה

דרגת הטומאה המקסימלית:

(בתרומה - שלישי).

בקודש - רביעי.

המקור לדרגות הטומאה בקודש

שלישי: "והפסח אשר ידע בכף ארס (שני לטומאה) לא יאכל".
 רביעי: ק"ו ממחוסר כיפורים.

ציטוט מהמשנה

נטמאה ידו אחת

אסור לגעת בקודש - גם בידו השניה. (אבל בתרומה מותר)

היקף הדין

ר' שיזבי: רק כשהיד הטמאה נוגעת ביד הטהורה מסקנת הגמרא: תמיד (גם כשהיד הטמאה לא נוגעת)

נגע בידיים של חברו

ר"ל (לפני שחזר בו): לא טימא את יד חברו.
 ר' יוחנן (ור"ל לאחר שחזר בו): טימא את יד חברו.

רמת הטומאה

רבי: היד השניה היא שני ולכן היא מטמאת את הקודש (להיות שלישי)
 ריב"י: היד השניה היא שלישי ולכן היא פוסלת את הקודש (להיות רביעי)

שיטת ר' שיזבי נדחתה מברייתא מפורשת.

ציטוט מהמשנה

בתרומה - אוכלין בידיים טמאות, אוכלים נגובים.
 בקדש - לא אוכלים בידיים טמאות,

מהם אוכלים נגובים?

פשט המשנה: אוכלים שלא קיבלו טומאה. (אוכלים בידיים טמאות תרומה שלא הוכשרה לקבל טומאה אבל קודש לא)

ר' חנינא בן אנטיגנוס: אוכלים שבידיו כשיש לו אוכלים בפה. (אם יש תרומה בפיו - מותר לאכול חולין בידיו הטמאות, אבל אם יש קודש בפיו לא)

ציטוט מהמשנה

אונן ומחוסר כיפורים

צריכים לטבול לפני אכילת קודש (אך לא לפני אכילת תרומה)

הטעם: כיוון שהיו אסורים עד עכשיו באכילת קדשים, חוששים שמא הסיחו דעתם ונטמאו.